

JORDI MONÉS I LA RENOVACIÓ
DE LA HISTORIOGRAFIA
EDUCATIVA

**Sota el mestratge de Jordi
Monés: trenta anys
d'historiografia educativa
catalana (1972-2002)**

Per Bernat Sureda
Universitat de les Illes Balears

La catalanitat de l'escola i la renovació metodològica apareixen històricament una al costat de l'altra, sobretot en l'ensenyament primari, i salvant alguns períodes, omplen la nostra història de l'escola del que portam del segle xx. Escola catalana i escola nova, escola en català i llibertat del nen, català a l'escola i escola activa, expressen un mateix sentiment i un mateix anhel. Sentiment i anhel que junta-ment amb limitació, estan implícits en les contradiccions polítiques i ideològiques d'un moviment que no ha sabut integrar tot el cos social en la revolució escolar que es proposava.¹

1. Jordi MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, «Introducció», a *A l'avantguarda de l'educació: Experiències pedagògiques 1900-1938*, Departament d'Activitats Culturals de l'ETSEIB, Permanent del Congrés de la Formació, 1972, p. 16.

Història de l'educació i recuperació de la tradició pedagògica catalana a finals del franquisme

Jordi Monés escrivia aquestes paraules dos anys després de l'aprovació de la Llei general d'educació, en uns moments en què s'intuïa el final del franquisme, i la possibilitat de recuperació de la democràcia impulsava una forta mobilització de la societat civil catalana. Malgrat el desgast físic del dictador i la descomposició del seu règim encara es produïen fortes cuejades repressives que tingueren la seva expressió més colpidora en l'afusellament a Barcelona el 2 de març de 1974 de Salvador Puig, condemnat a mort per un Consell de Guerra. La llengua catalana era encara exclosa de l'ensenyament, i la Llei del 1970 tan sols introduïa algunes referències molt generals a les llengües diferents de la castellana. El canvi que es desitjava i pressentia estimulava el debat en relació amb com havia de ser aquesta societat futura. En el marc d'aquest debat aflorà ben aviat i amb força una sensibilitat educativa que lligava ben fort els projectes de recuperació de la identitat nacional, la construcció d'una societat democràtica i la recuperació de la llengua i la cultura pròpia, amb el desenvolupament d'un model

escolar renovador, d'ampli abast social i compromès amb la realitat social i cultural del país.

A la citació que encapçala aquest article, Jordi Monés planteja ben clarament l'íntima relació que sempre s'havia donat a la Catalunya del segle xx entre els projectes de transformació política i les propostes pedagògiques i educatives. En aquells moments en què s'apunten projectes de polítiques educatives de futur, Jordi Monés fa servir els arguments històrics per defensar que tan sols una escola renovadora, activa i atenta a les característiques del nin, que aconseguís el màxim abast social possible, podria contribuir amb eficàcia als anhels de recuperació social, cultural i lingüística del país. Al mateix temps, de les seves paraules es desprenen dues clares invitacions. La primera a fer servir la investigació històrica com una forma d'accedir al passat, per entendre millor el present i planificar de forma més convenient les polítiques de futur. Una segona invitació, en certa manera conseqüència de la primera, encoratjava a recuperar una rica tradició pedagògica catalana, amagada durant els anys de la dictadura, que podia donar alè i consistència a les propostes de futur.

Jordi Monés escrivia les paraules a les quals s'ha fet referència en la in-

troducció d'un llibre titulat *A l'avantguarda de l'educació: Experiències pedagògiques 1900-1938*, que publica, el tan actiu en aquella època, Departament d'Activitats Culturals de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona (ETSEIB), com a complement d'una exposició que sobre el mateix tema es va fer amb la col·laboració de l'Institut de Ciències de l'Educació i l'Associació d'Estudiants de la mateixa ETSEIB, de la qual J. Monés fou també l'assessor. En el llibre, així com a exposició s'inclouïa, a més d'una cronologia amb els especials esdeveniments educatius que visqué Catalunya des del 1900 fins al 1939 i d'un estudi sobre l'evolució de la universitat a Catalunya amb especial atenció als congressos universitaris catalans, signats pel mateix Jordi Monés, un article sobre la Universitat Autònoma de Barcelona, del qual no consta l'autor, un article sobre la política cultural de Prat de la Riba, escrit per Pelai Pagès i Blanc, i un altre sobre el Consell de l'Escola Nova Unificada, de Mariona Ribalta i Enriqueta Fontquerni.

Influenciat pels corrents historiogràfics renovadors i especialment els d'orientació marxista, J. Monés, des d'aquell llibre *Problemes polítics de l'ensenyament*, publicat el 1966,² inten-

ta vincular l'escola amb la realitat social, política, cultural o econòmica, en uns moments en què la historiografia educativa espanyola no havia fet més que alguns notoris intents de superar una academicista i tradicional història de la pedagogia. En una Catalunya llançada a posar les bases d'una societat futura i a construir les bastides d'una nova societat, Jordi Monés sap introduir la història de l'educació com un referent de la modernitat, el progrés i el canvi. Emparat per la seva independència dels ambients acadèmics enfront del conservadorisme, del qual es mostren recelosos els sectors més actius de la renovació educativa, ell encomana el seu interès per la història de l'educació entre els àmbits més compromesos amb la transformació de l'educació.

La voluntat de recuperar un passat proper, en el qual Catalunya havia estat una de les capdavanteres de la renovació educativa europea que el franquisme havia volgut esborrar, afavorí aquesta valoració positiva de l'estudi del passat educatiu en les seves relacions amb la política i la cultura. L'existència d'una memòria col·lectiva, amb testimonis personals molt qualificats, divulgats en alguns casos en petits cercles i reflectits per escrit

2. J. MONÉS, *Problemes polítics de l'ensenyament*, Barcelona, Nova Terra, 1966.

en altres, com la magna *Història de les institucions i del moviment cultural de Catalunya*, d'Alexandre Galí, que romandrà encara inèdita en el seu conjunt fins al 1978,³ o la que sí que fou publicada el 1968 de Joaquim Ventalló per l'editorial Nova Terra amb el títol de *Les escoles populars ahir i avui*,⁴ afavoriren l'empresa i donaren a l'estudi del passat educatiu una dimensió que superava els àmbits erudits i es convertia en un exercici de diàleg i identificació intergeneracional.

Com ens recorda J. González-Agàpito, entorn de Jordi Monés s'agruparen un grapat de joves historiadors i historiadores que, a partir de 1973, constituïran el Seminari d'història de l'ensenyament, que proporciona amb els seus treballs un referent històric a l'inquiet moviment català de renovació pedagògica.⁵

Els darrers anys del franquisme, en un clima de creixent crítica cap a les deficiències del sistema educatiu, a Catalunya, la història de l'educació

aportava dades i referents per fonamentar els projectes renovadors, tant en el camp dels mètodes d'ensenyament les referències a la tradició montessoriana o freinetiana, i en general, als autors de l'Escola Nova sovintejaven com en el de la política educativa. Idees com les de catalanització de l'escola, autonomia universitària, importància de l'educació infantil, continuïtat del procés educatiu al llarg de tota l'escolarització i de tota la vida, relació de l'escola amb el seu entorn i de la formació amb els sectors productius, trobaven exemples en els períodes anteriors a la dictadura, en el projecte pedagògic del Noucentisme, en l'etapa republicana o en les propostes del Consell de l'Escola Nova Unificada durant el període de la República en guerra.

Les dades històriques, amb especial referència als estudis de Jordi Monés, serviran també per aportar elements a les primeres manifestacions crítiques que, des de posicions de l'or-

3. Com ha indicat Josep González-Agàpito, cal recordar com un punt d'inici de la renovació de la historiografia educativa catalana la publicació, per Alexandre Galí el 1961, de la síntesi «L'ensenyament» a l'obra col·lectiva dirigida per Ferran Soldevila *Un segle de vida catalana*. J. GONZÁLEZ-AGÀPITO, «La construcció d'una història de l'educació espanyola. Apunts per un debat», *Educació i Història*, núm. 4, (1999-2000), p. 96.

4. J. VENTALLÓ, *Les escoles populars ahir i avui*, Barcelona, editorial Nova Terra, 1968.

5. J. GONZÁLEZ-AGÀPITO, «La historiografia educativa en Catalunya, Valencia y Baleares», a N. de GABRIEL i A. VIÑAO (ed.), *La investigación histórico-educativa: Tendencias actuales*, Barcelona, Ronsel, p. 94.

todòxia marxista i de la sociologia crítica francesa, es faran als moviments de renovació educativa que es desenvolupava a Catalunya a partir de finals dels anys cinquanta del segle passat, i de la qual fou un exemple de gran impacte l'obra de Joan Gay, Rosa Quillet i Àngels Pascual *Societat catalana i reforma escolar*, publicada per l'editorial Laia el 1973.⁶ Aquesta obra defensa la continuïtat d'interessos i de principis entre la renovació educativa catalana de l'època de la Mancomunitat i, en certa manera, també de la Generalitat republicana, amb els moviments de renovació educativa a dins i fora de l'escola, com era el cas de l'escoltisme, que es donaven a Catalunya a partir dels anys cinquanta. El llibre analitzava aquests fenòmens a partir de la interpretació que l'escola era bàsicament un instrument de reproducció de les relacions socials i aplicava aquest model interpretatiu a la realitat catalana. Malgrat que aquest estudi assumia models interpretatius en ocasions un xic dogmàtics, va tenir la virtut de desmitificar una tradició pedagògica que, en aquells moments i per les circumstàncies històriques que es vivien, podia ser fàcilment mitificada. A més, l'obra aportava ele-

ments metodològics molt valuosos per entendre les relacions entre educació, grups socials, política i economia.

La recuperació de la història com a referent dels processos de recuperació de la personalitat cultural, i més específicament de propostes de política educativa, era un fenomen que es vivia també, encara que no amb tanta intensitat, a València i les Balears. La influència que als anys seixanta tingué a València l'obra de Joan Fuster i, a les Balears, la de Josep Melià, atraueren l'atenció cap a la història per comprendre els processos d'alienació i de construcció de la identitat nacional.

A les Balears, l'interès per la recuperació de la tradició pedagògica no es vivia amb tanta intensitat com al Principat, però és als anys seixanta que es produí la publicació de dues obres que, al meu parer, marcaran l'orientació futura dels estudis historicoeducatius. El 1964, dos anys després de la seva creació, l'Obra Cultural Balear publica l'obra de Bartomeu Barceló *El segle XIX a Mallorca*, que dedica significativament «als escoltes de Mallorca». L'obra de Bartomeu Barceló no tractava en especial els temes educa-

6. J. GAY, R. QUILLET I À. PASCUAL, *Societat catalana i reforma escolar: La continuïtat d'una institució*, Barcelona, Laia, 1973.

tius, però va atreure l'atenció de molts de joves cap a un passat que fins aleshores ens havia estat vedat. L'interès que sentia B. Barceló per la tasca feta per la Societat Econòmica d'Amics del País de Mallorca i la tesi posterior d'Isabel Moll sobre el pensament econòmic de la Societat Econòmica Mallorquina, presentada el 1975, marcaren en aquell moment un tema d'atracció per a estudis d'història de l'educació posteriors. En els anys seixanta cal fer referència també a l'obra de Josep Melià *La Renaixença a Mallorca*, publicada el 1968, i en la qual s'estudiava àmpliament el paper que havien tingut les institucions educatives i especialment l'Institut Balear i els homes lligats a la Institución Mallorquina de Enseñanza en els inicis i difusió de la Renaixença a Mallorca.⁷ La tesi de llicenciatura d'Antoni J. Colom sobre l'Institut Balear, presentada a la Universitat de Barcelona el 1971, i la de Gaspar Nicolau, presentada el 1973 a la mateixa universitat sobre la Institución Libre de Enseñanza en Mallorca, marquen l'inici d'un conjunt de treballs específicament dedicats a la història de l'educació i a la recuperació de la tradició renova-

dora en el camp de l'educació mallorquina.

A les illes Balears la influència dels moviments de renovació educativa del Principat es deixa sentir d'una forma evident a partir de 1965 amb l'assistència de mestres de les Illes a les Escoles d'Estiu de Barcelona que, des d'aquells anys, organitzava la institució Rosa Sensat. Foren un grup d'aquests mestres els que s'animaren a organitzar una escola d'estiu a Palma el 1968, amb l'ajuda i tutela de l'Associació de Mestres Rosa Sensat. Rosa Amengual, una de les persones que assistí a aquelles primeres escoles d'estiu de Barcelona i que forma part del grup organitzador de les de Palma, recorda aquells anys amb aquestes paraules: «L'experiència viscuda a Barcelona al Col·legi de les Filipenses (1966) escoltant a mestres de mestres com eren Artur Martorell, Alexandre Galí, Marta Mata, Carme Aymerich, no feia possible que deixéssis de transmetre les idees de l'Escola Activa, perquè era una escola viva i arrelada, on el desenvolupament de l'infant era el més important i l'esperit de superació professional, indispensable; això, l'Escola de Magisteri no ho havia transmès».⁸

7. J. MELIÀ, *La Renaixença a Mallorca*, Palma, editorial Daedalus, 1968.

8. R. BASSA i M. F. OLIVER, *Les escoles d'estiu de Mallorca (1968-1996)*, Palma, Ferran Sintes, 1997, p. 80.

Les escoles d'estiu de Mallorca serviren per connectar els mestres mallorquins més renovadors amb la tradició pedagògica catalana. La connexió del moviment educatiu renovador de Mallorca amb el del Principat que es produí a finals dels anys seixanta recuperava l'estreta relació que havia existit entre els sectors docents i intel·lectuals illencs i els de Catalunya durant els anys vint i trenta del segle xx. Venia preparat per un clima favorable que havia creat la difusió del Moviment Escolta i Guiatge de Mallorca, recuperat a Mallorca el 1956 pel matrimoni Eladi Homs i Maria Ferret. Eladi Homs i Zimmer era fill del conegut pedagog català Eladi Homs i Oller i company dels fills d'Alexandre Galí. L'escoltisme catòlic mallorquí de la postguerra es caracteritzà per la seva defensa de la llengua catalana i per la recuperació de la personalitat cultural i històrica del país en un clima hostil dominat per l'ús obligatori del castellà a l'ensenyament i la imposició d'uns models culturals uniformadors.

Molts dels que organitzaren les primeres escoles d'estiu de Mallorca provenien de l'escoltisme. Malgrat que a les escoles d'estiu de Mallorca no es feren cursos d'història de l'educació fins al 1977, l'escoltisme i les escoles d'estiu de Mallorca propiciaren

un clima favorable a la recuperació de la tradició pedagògica i als contactes amb els moviments educatius del Principat. Al mateix temps, el 1970 comença a impartir-se a Palma el primer cicle de la llicenciatura en pedagogia en la delegació que la Universitat de Barcelona tenia a Palma i, el 1971, s'integrà a la Universitat l'Escola de Magisteri, esdeveniments que donaren un major impuls i suport acadèmic als estudis històrics en general i als d'història de l'educació en especial.

L'organització de la recerca en història de l'educació als Països Catalans amb la restauració de la democràcia

A principis del 1975, per iniciativa de la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona, es va prendre la decisió de convocar el Congrés de Cultura Catalana. El Congrés rebé immediatament l'adhesió de diverses personalitats i entitats d'arreu dels Països Catalans. L'objectiu del Congrés era promoure i defensar la cultura catalana i les seves activitats a totes les terres de parla catalana que es varen desenvolupar fins a finals del 1977. J. Monés fou nomenat responsable, juntament amb Marta Mata i Joan Triadú,

de l'Àmbit d'Estructura Educativa del Principat i d'organitzar una exposició de caràcter històric, presentada primerament a Andorra i després a diverses poblacions dels Països Catalans. De l'esperit amb el qual es convocava el Congrés i del ressò que tingué fora del Principat ens en parla una declaració inclosa a la revista *Lluc*, publicada íntegrament en català a Mallorca des del 1968 per l'Obra Cultural Balear:

Per a nosaltres, el Congrés, per a ser de debò un congrés popular de cultura catalana, ha de tenir dues etapes: una d'animació, dinamització i conscienciació popular, que a través d'una àmplia convocatòria i mobilització de comarques, barris i sectors de tots els Països Catalans retorni el concepte i la pràctica cultural, entenent el mot en el sentit antropològic més ampli, a les classes populars, com a creadores i receptors. Només amb aquesta àmplia i ambiciosa intenció dinamitzadora hom es podrà plantejar l'elaboració d'estudis minuciosos sobre la realitat actual de tots els indrets i aspectes dels Països Catalans. En una segona etapa es procediria a l'estructuració, síntesi i estructura de tots aquests treballs, amb finalitats programàtiques de cara al futur.⁹

Més avant continua:

L'exposició freda i prestigiant d'unes investigacions i d'uns coneixements té uns resultats brillants, sens dubte, però és d'eficàcia més que restringida. La utilitat rau en aquest possible lligam dels coneixements i les investigacions amb allò que la nostra realitat, i la voluntat de creació d'una societat futura diferent, exigeix i necessita.

Són paraules que fan palès, pocs mesos abans de la mort del dictador, el sentiment que calia posar la cultura i la recerca al servei d'un projecte de futur que encara era indeterminat i que, per aquest motiu, aconseguia un ampli suport i consens entre els sectors intel·lectuals i les institucions.

Dins el marc del Congrés de Cultura Catalana, i per iniciativa del Seminari d'història de l'ensenyament, es varen convocar el desembre de 1977 les Primeres Jornades d'Història de l'Ensenyament als Països Catalans, a les quals assistiren persones de Catalunya, València i les Balears. Significativament les Jornades es feren a l'Escola del Bosc, primera escola activa pública creada per l'Ajuntament de Barcelona el 1914 i de la qual havia es-

9. TRENCAVELL, «La imaginació al Congrés», *Lluc*, núm. 649 (juny 1975), p. 6.

tat directora Rosa Sensat. Com afirma Jaume Carbonell, un dels organitzadors d'aquelles jornades, a la crònica que es va presentar a les segones jornades:

Com a contribució al Congrés de Cultura Catalana, el Seminari d'Història de l'Ensenyament va entendre que calia emprendre una iniciativa d'aquest tipus, on s'alternessin les tasques d'estudi amb les de divulgació. Per això hi convocàrem indistintament, tant els investigadors i especialistes com els mestres i alumnes de qualsevol època. D'aquesta forma hem pogut rebre comunicacions que sistematitzaven algun període o aspecte parcial de la història educativa; d'altres que plantegen qüestions relatives a la metodologia i dificultats de la investigació; i unes darreres que descriuen experiències viscudes pels seus protagonistes.¹⁰

La presentació de ponències i testimonis es complementa amb altres activitats com la projecció de pel·lícules i exposicions. Angeleta Ferrer, filla de Rosa Sensat, presenta i comenta dos documentals que ella mateixa havia filmat sobre les activitats que feien els

nens i les nenes a la Colònia de Can Sorell al Montseny. Es va projectar també el film *Català a l'escola, el CENU*, que havia dirigit Jordi Feliu amb l'assessorament del Seminari d'Història de l'Ensenyament, i el muntatge *Escola i natura* que s'havia fet pels actes de clausura de l'àmbit de defensa del patrimoni natural del Congrés de Cultura Catalana. La mostra gràfica «L'escola a Catalunya: retrobant el passat (1900-1938)», que els organitzadors van exposar durant les Jornades, mostrava els projectes i les realitzacions més senyeres en el camp de l'ensenyament durant aquest període. Amb aquest esperit que combinava la recerca històrica amb la recuperació dels testimonis, el debat sobre metodologia i fonts amb la divulgació i l'anàlisi crítica amb l'admiració per un passat que ara, després de la mort del dictador, es podria recuperar, s'iniciaren les Jornades d'Història de l'Ensenyament als Països Catalans que l'any següent es rebatejaren canviant el nom de *ensenyament* pel de *educació*, i de les quals ja, vint-i-cinc anys després, se n'han fetes setze edicions a diversos indrets dels Països Catalans.

10. J. CARBONELL, «Crònica de les Primeres Jornades d'Història de l'Ensenyament als Països Catalans (Barcelona, desembre de 1977)», *Segones Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Departament de Pedagogia de la Universitat de les Illes Balears, Palma, 1978, p. 150.

En aquelles primeres Jornades, Jordi Monés va fer, entre amics, la presentació de la seva obra *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*, que acabava de ser publicada. Com es diu al pròleg, era una obra «pensada, en el fons, com a llibre de text o de consulta bàsica per a alumnes de les escoles normals o facultats de pedagogia, als quals no se'ls ha explicat fins avui, o explicat ben poc, l'evolució històrica de la nostra escola».¹¹ Com indiquen les paraules de Jordi Monés: «per aquells anys la nostra història de l'educació començava a tenir cabuda als temaris i als plans d'estudi per a la formació de mestres i dels llicenciats en pedagogia».

Per donar més cohesió als col·lectius i grups que treballaven en història de l'educació arreu dels Països Catalans, el 1980 es va començar a publicar un *Full Informatiu*, que es convertirà en l'òrgan d'expressió de la Societat d'Història de l'Educació als Països de Llengua Catalana, que es va crear el 1982 i de la qual Jordi Monés serà president o membre de la Junta Directiva, fins a l'actualitat. La cons-

tant presència de Jordi Monés juntament amb altres membres de l'associació als congressos de la Societat Internacional d'Història de l'Educació afavorí les relacions amb societats afins i la participació en els congressos i les publicacions de la societat catalana d'especialistes d'altres països.

L'expansió de la recerca en història de l'educació als Països Catalans i algunes reflexions finals

Més d'una dotzena de volums de les actes de les Jornades, els fulls informatius de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, quatre números de la revista *Educació i Història* i nombrosos llibres i articles són el testimoni del desenvolupament que ha tingut la historiografia educativa catalana aquests vint-i-cinc últims anys.¹² Sense que ens deixi d'afectar el retrocés generalitzat que aquests darrers anys han tingut les matèries d'història de l'educació als plans d'estudi universitaris, la història de l'educació de Catalunya, València i les Balears gaudeix de posi-

11. J. MONÉS, *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*, Barcelona, edicions La Magrana, 1977.

12. Una anàlisi detallada d'aquesta producció la podeu trobar a l'article de J. GONZÁLEZ-AGAPITO, «La historiografia educativa en Cataluña, Valencia y Baleares», N. de GABRIEL i A. VIÑAO (ed.), *La investigación...*

cions consolidades pel que fa als ensenyaments i al professorat. Amb el suport de la Universitat de Barcelona s'han pogut realitzar trobades periòdiques dedicades a la docència universitària de les nostres matèries i existeixen programes comuns de recerca entre investigadors dels diferents territoris de parla catalana. Un nombre important de socis formen part de la Societat i les Jornades se segueixen fent amb regular periodicitat. Aquesta valoració positiva no ens ha de fer perdre el sentit crític i aquest article, escrit en homenatge a Jordi Monés, és una bona ocasió que no vull deixar perdre, precisament per fer servir el testimoni de la seva aportació a la historiografia educativa catalana com un referent per indicar algunes de les orientacions que han posat de relleu la nostra aportació científica i cultural i que cal tenir presents en el futur.

L'exemple de Jordi Monés ens ha de fer veure que una de les característiques que va donar personalitat a la historiografia educativa dels països de parla catalana i que s'ha mantingut amb més o menys intensitat els últims trenta anys, ha estat el seu compromís amb les problemàtiques educatives de cada moment, la seva capacitat per connectar amb les preocupacions dels educadors i per aportar elements per a la reflexió pedagò-

gica de cada moment. Però a la vegada aquest compromís no ha suposat la subordinació de la investigació històrica a la resolució dels problemes del present. No ha implicat, i Jordi Monés n'és un bon exemple, la renúncia al rigor metodològic i la submissió al presentisme. En aquests moments en què es qüestiona la tasca de l'historiador o més aviat l'aportació que pot tenir el coneixement del passat per al present, no podem renunciar a intervenir en els debats del present amb els referents del passat, sense dogmatismes ni pretensions d'imposar cap veritat ni fórmula màgica. En uns moments en què ens venen ben empaquetats i presentats els tòpics de la renúncia a la pròpia identitat cultural a favor d'una globalització que pot ser alienant, que els valors es dilueixen i es fan relatius d'acord amb preteses raons d'estat o d'un utilitarisme descarat, no es pot deixar de contribuir des de la història a recuperar la memòria col·lectiva i a possibilitar que aquesta sigui realment col·lectiva i no la propaganda d'un determinat grup d'interessos.

En aquests moments, la constatació que la història no pot oferir una interpretació absolutament objectiva del passat, no pot ser un argument per defensar la seva inutilitat. Ni encara que fos acceptable que el passat

no condiciona el present, seria inútil la tasca de l'historiador. En el pitjor dels casos, la recuperació dels testimonis del passat amb les seves contradiccions i incerteses, seria un antídoto contra aquest pensament únic que ho fa tot coherent i clar a costa d'esborrar els dubtes i els interrogants. Malgrat que la recuperació de la història fos tan sols un exercici enutjant contra la construcció de veritats absolutes i inqüestionables, que el relat històric ens servís per qüestionar els tòpics i els prejudicis, que presentés la multiplicitat i heterogeneïtat contra la uniformitat, seria una activitat que caldria protegir, una activitat políticament incorrecta que s'hauria de reivindicar. En aquest sentit la història si que pot contribuir a una mundialització que seria el resultat de constatar que existeixen identitats per sota la diversitat i que, a la vegada, el reconeixement de la diversitat i la diferència és la condició bàsica que fa possible la solidaritat i el respecte mutus. Pot plantejar i posar en evidència la complexitat per qüestionar la simplificació que es va introduint en el discurs dominant.

Podria semblar que els historiadors i jo, en aquest cas, apliquem tot el nostre enginy a la defensa corporativa de la nostra professió i aquí és on crec que ha d'entrar un altre dels

compromisos que Jordi Monés ens ha sabut fer veure. La història no és una cosa exclusiva dels erudits, dels estudiosos, dels acadèmics, la recuperació de la història ha de ser un exercici col·lectiu que els historiadors hem de promoure, animar, motivar i, fins i tot, orientar, però sense voluntat de crear un producte exclusivament intel·ligible pels experts i rebutjable quan no respon a les estrictes normes de l'acadèmia. La nostra tasca ha de ser la de donar la paraula als testimonis orals o escrits, fer-los intel·ligibles, propiciar les distintes lectures, desvetllar i evidenciar els silencis, desmuntar els tòpics, aprendre i ensenyar a llegir les noves fonts, fer palesos els canvis i les continuïtats, permetre el diàleg intergeneracional amb els nostres avantpassats propers o llunyans, i contrastar les preteses certes del present amb altres presents del passat.

La història ha de contribuir, doncs, a crear condicions favorables per a la participació cívica, a fer conscients els subjectes que la seva voluntat, opinió i actuació és important per determinar el futur. En aquests moments que es plantegen reformes importants del nostre sistema educatiu, els historiadors de l'educació hem de fer veure als educadors i a tots els que participen en l'actuació educativa, la part de responsabilitat que sempre han tin-

gut en els canvis i en les continuïtats, per evitar que aquesta responsabilitat quedi diluïda en preteses explicacions alienes a la voluntat i als compromisos de les persones. La història ens ha d'ajudar també a comprendre la historicitat de l'escola, la seva relativa modernitat i que és tan sols un més dels instruments de socialització que han tingut les societats. D'aquesta manera es contribuirà a recalcar la importància d'un major compromís de tota la societat en les tasques de formar els futurs ciutadans.

Aquestes tasques i compromisos no ens han de fer perdre de vista una altra de les lliçons que Jordi Monés ens ha donat, la necessitat de contras-

tar les nostres opinions amb la dels especialistes d'altres països, d'estar presents als fòrums internacionals i oberts als nous corrents historiogràfics. La nostra condició de docents ens obliga també a intensificar les xarxes interuniversitàries i a preparar la integració de la història de l'educació en un espai europeu d'educació superior, en el qual ens haurem de plantejar el paper que pot tenir la nostra aportació a l'objectiu d'aconseguir una societat del coneixement i la formació al llarg de tota la vida dels ciutadans. Desig que per dur a bon terme aquestes tasques i continuar amb les iniciades puguem gaudir per molt de temps del mestratge de Jordi Monés.